

Jan Jireš: Mušketýři atomového věku

28.Června 2010
www.ihned.cz
16.06.2010

Domino těžkých finančních problémů, které postupuje eurozónou, vede komentátory a analytiky k úvahám, že v ohrožení je nejen euro, ale celý koncept Evropské unie. Když Německo váhalo s uvolněním masivních prostředků na sanaci Řecka, čelila jeho vláda výčitkám, že jde o zpochybnění eurounijní solidarity. A jako vykřičník za výzvami k záchraně Atén se tyčila hrozivá představa možného rozpadu unie.

Evropská stabilita však neleží jen na bedrech Bruselu. Jedním z jejích úhelných kamenů je také Severoatlantická aliance. NATO je stále základní bezpečnostní kotvou celého transatlantického prostoru. Nebo bylo? Možná už Evropa nepostradatelnost Aliance takto necítí, možná se posouvá k jinému bezpečnostnímu uspořádání.

Jak si tedy jinak vysvětlit, že aktuální finanční potíže NATO, nejhorší za celou dobu jeho existence, se až na výjimky na titulní strany evropských deníků nedostanou? Přestože je tím aliance na své vnitřní soudržnosti ohrožena možná více než unie.

Červená

Ještě nikdy nebylo NATO v červených číslech tak hluboce jako nyní. V jeho rozpočtu, který ročně činí zhruba 2 miliardy, zeje díra 600 milionů eur. Generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen avizuje škrty, minulý týden vystoupil s plánem osekát alianční byrokratické a velitelské struktury. To by během čtyř let mělo ušetřit půldruhé miliardy eur.

Jenže skutečným problémem jsou obranné rozpočty jednotlivých členských států. Pouze pět zemí (USA, Británie, Francie, Albánie a Řecko) z 28 členů aliance dávalo v loňském roce na zbrojení 2 % svého HDP, což je hodnota, kterou aliance kdysi považovala za nezbytné minimum. Současná ekonomická krize navíc vede nejen k dalšímu příškrcování vojenských výdajů, ale i ke zmenšování armád.

Německo avizuje, že svou armádu (250 000 lidí) stáhne o 40 000 příslušníků. A pokud to bude nezbytné, klidně až o rovných 100 000. Britské ministerstvo obrany zase odhaduje, že podle "optimistických" scénářů oseká své ozbrojené síly o pětinu. Ani Česko nestojí ve vzduchoprázdnu. Procentuální výdaje na obranu v posledních několika letech prudce klesaly. Dvě procenta HDP, která jsme alianci slíbili před svým vstupem, jsme naposledy dodrželi v roce 2005. Od té doby se pohybujeme výrazně pod touto úrovní - mezi 1, 3 a 1, 7 procenta. Letošní rozpočet na obranu je pak v absolutních číslech menší, než byl rozpočet v roce 2002!

Může se to změnit? To záleží na právě vznikající vládě. Předseda TOP 09 Karel Schwarzenberg prohlásil, že v rozpočtu obrany se nebude škrtnat. Jenže je zde ještě koncept Věci veřejných obhajujících radikální přeměnu armády na čistě expediční sílu, která by se vzdala tradičních schopností souvisejících s obranou teritoria ve prospěch kapacit určených k účasti v zahraničních spojeneckých misích. Podle VV taková podoba armády jednak lépe odpovídá současnému bezpečnostnímu prostředí a jednak by přinesla podstatné úspory.

Takový plán však naráží na tři vzájemně související problémy. Prvním z nich je likvidace vojenských schopností, jež se dnes sice zdají nepotřebné, ale které se možná za pár let budeme snažit nákladně obnovit. Druhým problémem bude přesvědčit českou veřejnost, aby koncept čistě expediční armády

přijala. Třetím pak bude zajistit, aby si Česko mohlo takovou armádu vůbec dovolit, tedy aby veškerou odpovědnost za obranu země převzala Severoatlantická aliance - a my se jí za to odvděčovali trvalou připraveností zúčastňovat se zahraničních misí. Pojdme se blíže podívat na každý z těchto tří problémů.

Co historie spojila, dnešek nerozlučuj

Mnoho evropských zemí se nachází v obdobném bezpečnostním prostředí jako Česko - a je stejně tak přesvědčeno, že v horizontu nějakých dvaceti let je vnější vojenská hrozba vůči jejich teritoriu vyloučena. Přesto své armády neruší. U zemí, které nemají velmocenské ambice, je možná hlavním důvodem obava, že po případné změně situace bude obnova opuštěných vojenských schopností příliš obtížná a možná i nákladnější, než je udržování kontinuity.

Druhým problémem je legitimita ozbrojených sil v očích veřejnosti. Žijeme v otevřené demokratické společnosti a smysl a podoba armády musejí být veřejností akceptovány. Lze ovšem pochybovat, že by Češi koncept výhradně expediční armády přijali. Zdá se, že většina lidí v Evropě je i dnes přesvědčena, že primárním smyslem armády má být přímá ochrana jejich domoviny.

Jedna z budoucích vládních stran - Věci veřejné - ovšem doufá, že česká veřejnost podpoří myšlenku čistě expediční armády výměnou za miliardové úspory, které by taková reforma údajně přinesla. Tato taktika by však zřejmě nefungovala. Zatímco výhradně expediční charakter armády by vyžadoval trvalou připravenost k významné účasti v zahraničních misích, případné úspory by byly v rámci běžného politického provozu rychle zapomenuty.

A konečně třetí problém spočívá v aliančním kontextu. Idea výhradně expediční armády předpokládá, že neexistuje ani stín pochybnosti o tom, že se v případě jakékoli hrozby můžeme zcela spolehnout na ochranu poskytovanou NATO. Otázkou však není pouze to, zda je s ohledem na stav NATO taková absolutní důvěra na místě, ale i to, zda jsou samotní spojenci ochotni na tuto logiku přistoupit.

Kyvadlo

Právě kolem vztahu mezi obranou domácího teritoria a globálním managementem bezpečnosti se točí současné diskuse o nové Strategické koncepci NATO, která má být přijata koncem roku.

V alianci sílí názor, že se kyvadlo příliš vychýlilo ve prospěch zahraničních misí a že je částečný návrat k teritoriální obraně žádoucí. Jednak s ohledem na realitu mezinárodního prostředí a jednak za účelem zvýšení legitimacy aliance v očích veřejnosti. Nezamýšlí se ovšem návrat k teritoriální obraně starého typu, ale k nějaké její nové verzi, jež bude zahrnovat třeba i ochranu takzvané kritické infrastruktury.

Když vojáci utahují opasky

VV samozřejmě nejsou první, kdo obhájí přechod od teritoriální obrany k expediční armádě. K tomu reálně dochází již od druhé poloviny 90. let a jde o jeden ze základních prvků transformace samostatných českých ozbrojených sil. Představa, že teritoriální obrana je pasé a místo ní nastává éra krizového řízení ve vzdálených koutech světa, převládala zejména na přelomu tisíciletí v celé alianci. A v tomto kontextu byly formulovány i české strategické dokumenty.

V posledních letech však názor, že NATO už vlastně nemá v Evropě co na práci, poněkud ztratil na popularitě. Jedním z důvodů je rostoucí znepokojení některých nových členských států z Ruska a jejich obava, že obranné garance NATO nejsou dostatečně důvěryhodné a podepřené odpovídající vojenskou infrastrukturou na východě Evropy.

Ve světle aktuální ekonomické krize se však toto kyvadlo může znovu přechýlit. Nápadné ticho, které zatím doprovází finanční problémy NATO a plánované utahování vojenských opasků v jednotlivých zemích, není dobrým signálem.

Hospodářské noviny, 16. června 2010